

Cena předsedkyně Akademie věd ČR za popularizaci aneb Jaderná fúze srozumitelně

1 Letošním laureátem Ceny předsedkyně AV ČR Evy Zažímalové (na snímku vlevo) za propagaci nebo popularizaci výzkumu, experimentálního vývoje a inovací se stal

Slavomír Entler z Ústavu fyziky plazmatu AV ČR. K ocenění mu blahopřála i členka Akademické rady Markéta Pravdová (vpravo). Foto J. Landergott

Důležitost srozumitelného přibližování složitých témat odráží i volba letošního laureáta ceny za popularizaci. Z rukou předsedkyně AV ČR prof. Evy Zažímalové ji 4. listopadu během zahájení Týdne Akademie věd ČR převzal Slavomír Entler z Ústavu fyziky plazmatu AV ČR. Jeho doménou je v tomto smyslu vysvětlování jaderné fúze. Mimořádně úspěšnými se staly zejména on-line přednášky a jednu z největších sledovaností má ta z loňského ročníku Týdne Akademie věd ČR s názvem Fúzní elektrárny – současný stav vývoje, s více než 227 tisíci zhlédnutí.

Doc. Ing. Slavomír Entler, Ph.D., se popularizačním aktivitám věnuje nad rámec své vědecké a pedagogické práce, ve které se zabývá vývojem senzorů magnetického pole pro fúzní reaktory a přednáší studentům na Fakultě jaderné a fyzikálně inženýrské a Fakultě strojní ČVUT. Vedle výzkumné činnosti a výuky se dlouhodobě věnuje propagaci a popularizaci výzkumu jaderné fúze. Za posledních 10 let připravil a prezentoval více než 100 přednášek pro veřejnost, firmy a studenty základních, středních i vysokých škol, vydal 7 monografií a publikoval několik desítek populárně-vědeckých článků. Jeho on-line přednášky jsou velmi úspěšné – překročily 670 tisíc zhlédnutí. Poskytují poutavou a srozumitelnou formou nejnovější informace o jaderné fúzi a pomáhají vyvracet mýty a nesprávné údaje z nekalifikovaných zdrojů. Podílel se i na realizaci unikátního modelu tokamaku COMPASS-U pro expozici AV ČR na výstavě EXPO 2020 a k tokamaku zároveň vytvořil virtuální prohlídky a LEGO model.

Více na www.avcr.cz

Josef Chytil

RECENZE

Tomáš Grim: Ptačí svět očima fotografa

Pozoruhodná kniha, pojatá netradičním a zároveň zajímavým způsobem. Konec konců není divu, protože i autor se výrazně vymyká zažitým představám o ornitologovi, neřkuli fotografovi. Každopádně jde o autora, který umí prodat své rozsáhlé znalosti. Sám sebe Tomáš Grim charakterizuje poslední roky jako freelance birder nebo jen freebird – volně přeloženo jako nezávislý ptáčkař. Je však nejen ptáčkař, ale i popularizátor poznávání přírody a její ochrany. Dlužno dodat, že často s (velmi) neortodoxními názory. Tato kniha zmíněnou nezávislost potvrzuje mírou vrchovatou. Předkládané fotografie také svědčí o tom, že T. Grim má procestovány opravdu všechny kouty světa. I když, jak vidno z mapy na posledních stranách, Afrika je na úkor Jižní Ameriky hodně opomíjena. Ale z hlediska diverzity ptactva je to na prosto pochopitelné. Na úvod recenze musím ještě předeslat, že nejsem fotograf.

Nezvyklé uspořádání knihy by se dalo popsat „Jak jsem se učil (a naučil) fotografovat ptáky“. Od prvního zveřejněného záběru mláděte rákosníka v ruce z června 1996

(dokumentace diplomové práce T. Grima) až po komponované snímky zahrnující všechna „povinná“ fotografická pravidla. V některých případech mi ale výběr obrázků a jejich popisky připadají až násilné; jako by se autor za každou cenu snažil najít něco zajímavého na fotografii zachycující běžnou situaci (straka na elektrických drátech na str. 178; znovu ale podotýkám – nejsem fotograf). Snímek rozmazaného holuba hřivnáče skrze špinavé okno (str. 185) – to už je přece jen trochu přehnané. Některé úvahy jsou pro mne také téměř neuchopitelné (Špatné svědomí?, str. 155). Na str. 11 obsahuje úvod poněkud krkolomné zdůvodnění zařazení vrabce domácího – desetiřádkovému vysvětlení už přestáváte na šestém (sedmém, osmém) řádku rozumět. A některé názvy snímků působí až nuceně – při pohledu na kolonii racků tříprstých na římsě domu v Newcastle upon Tyne by mě nenapadlo, i přes nápis na zdi v pozadí za racky, snímek nazvat Mouka. Podobná snaha o ozvláštnění komentáře k fotografii je na str. 49 a 206 – proč oba snímky evokují autorovi zrovna r. 1962, je

pro mě záhada. Ze svého pohledu bych nezařazoval fotografie typu „mudla“ (rozmazané), jako v případě jeřábů na str. 46, pelikánů na str. 50 a volavek rusohlavých na str. 24.

T. Grim používá zajímavý a velmi osobitý vyjadřovací styl, často nespisovný až svérázný – zlotřilá lumpajznice je kukačka obecná (str. 133), mumínkovec ňuchňavý (tyranovec skořicový, str. 148), vyfotit si za pár doláčů... (pitule velká, str. 152), gastro zvrhlíci (klubák červenozobý, str. 159), krokouši a rozmatlaná fotka (nesyt africký, str. 162), megacharizmatiček mikrosovičky (výřeček malý, str. 175), pohled sexy-cudný-zádumčivý (lyskonoh úzkozobý, str. 177) a mnohé další. Podobné vyjádření (sebeňuňavější fotografie) se konec konců vyskytuje už v úvodu – ten mi mimochodem se svými čtyřmi stránkami připadá příliš dlouhý, navzdory čtivosti. Uvedené obraty ale nepůsobí násilným dojmem, text osvěžují, na jiných místech autor osvědčuje i své „básnické střevo“ – „motýlí duše odchází do ztracena“ je komentář k několika neostrým kroužkům nad ulovenou můrou (str. 145).

Na knize je nutné ocenit autorův rozsáhlý přehled o ptácích z nejrůznějších pohledů, za všechny např. srovnání hmotnosti kostry fregatek vzhledem k hmotnosti jejího peří (vítězí peří!). Zarazilo mě ale konstatování v souvislosti se střížlíkem (str. 211), který je uváděn jako nejmenší

evropský opeřenec. Což neplatí. Podle všech možných kritérií (délky těla, rozpětí křídel, hmotnosti) jsou jimi králíci. V souvislosti s uvedenými znalostmi také zmiňuje případy nevšedního (a účinného) přístupu k ochraně přírody. Skvělá fotografie pitule velké (str. 152) mohla být pořízena díky zájmu ptáčkářů a fotografů o její pozorování a pořízení snímků. To by nebylo možné bez počátečního nalákání na krmení a následného vykoupení celého lesa. Některá tvrzení jsou možná až příliš silná („bez ekoturismu můžeme na zachování tropické přírody rovnou zapomenout“, str. 210). T. Grim je znám často originálními názory na ochranu přírody a její priority. Podpora ekoturismu (včetně birdingu samozřejmě) ale může být jednou z cest. Nechybí ani známý, již vícekrát uveřejněný názor na nejhroženější biotop Země, kterým jsou travnaté biotopy mírného pásu (stepi, prerie, pampa). U fotografie chocholouše obecného (str. 45) je uveřejněn až kacířský, pro řadu ochránců kontroverzní, ale v podstatě asi správný názor na ochranu zvláště chráněných druhů. Autor zde nastoluje otázku, zdali nezaměřit daleko více úsilí na druhy celosvětově nebo alespoň celoevropsky opravdu kriticky ohrožené, na úkor druhů, které jsou u nás sice téměř na vyhynutí (chocholouš obecný, sýček obecný), ale již nedaleko za našimi hranicemi (Maďarsko) i jinde ve svém areálu jsou naprosto běžné.

Komentář k některým snímkům

Při pohledu na fotografii rehka zahradního (str. 56) byl můj první dojem, jestli náhodou nejde o preparát. To by si ale prof. Grim snad nedovolil. Podivná morfologie běháku (sloupnutá botka?), podivné rozčuchání... Teprve snímky na další straně mě přesvědčují o obří námaze rehka vykrmit nenasytnou kukačku – nestačil se tedy věnovat svému zevnějšku. Na str. 92 mi na mysl přichází v posledních měsících mnohokrát diskutovaný problém – české názvosloví. Štítonos světlezobý s výrazně tmavým zobákem? Teprve ve srovnání s druhým zástupcem čeledi s černým zobákem je již jméno v pořádku. Zmiňovaný neortodoxní přístup k textům u fotografií a zároveň osobitý smysl pro vtip je častým průvodcem. Na str. 98 rybáka dlouhoocasého uvádí titul Sen každého muže. Následující informace o většině života trávené na tahu a autorův dodatek „Co víc si přát?“ nemají chybu. Na str. 126 je zmíně-

1 Ukázky z knihy. „Prosím?“ Ptáci nemají mimiku. To ale neznamená, že nemají výraz. Terej modrooký (*Sula nebouxi*), Isla de la Plata, Ekvádor, srpen 2019

2 Městský inkubátor? Sojka obecná (*Garrulus glandarius*), Brno, květen 2024. Snímky T. Grima

na aktuální „svatá válka“ Američanů proti názvům ptáků obsahujícím lidská jména. I zde Grim dosvědčuje svůj nevšední smysl pro humor použitím názvu snímku Emil Holub na věky pro snovače... ovšem snovače Holubova (Holub's Golden Weaver), pojmenovaného opravdu na počest českého lékaře, cestovatele a etnografa E. Holuba. Na tomto místě, při použití anglického názvu druhu, si neodpustím poznámku – anglické názvy ptáků se píšou s velkými písmeny. Udivil mne snímek skorce (str. 187) s kroužkem na noze, takovým záběrům se fotografové vyhýbají jako čert kříži. Strana 214 přináší nádhernou barevnou doplňovačku – obrovský orlosup bradatý splývající se stejnými zbarvenými skalami za ním. A opět ukázka hry se slovy – vymyslel pro potravní specializaci orlosupa název „kostocentrický“ může jen poučený ekolog a ten, kdo má rád češtinu. A o několik

stránek dále je použito velmi neotřelé přirovnání – „invazní druh je jako vaše holka v cizí posteli“.

U některých fotografií ke konci knihy (str. 239, 241) jsem se neubráníl dojmu, že autor musel splnit určitý počet tiskových stran. Některé snímky tak působí. Téměř neviditelný nejasný racek na římské fontáně, případně podobně vzdálená volavka pod mostem. Na druhou stranu je nutné uznat, že některé fotografie vypadají až neuvěřitelně. U snímku ostříže jižního (str. 242) by devět z deseti lidí tvrdilo, že jde o perfektní kresbu.

Zajímavý, ale nepřekvapivý pohled nabízí rejstřík. Vzhledem k autorově dlouhodobému zájmu suverénně vítězí kukačka s 11 citacemi.

Čeho je v knize přespříliš?

Autor se na mnoha místech (minimálně str. 175, 176, 178, 179, 182, 184, 188, 189, 200, 201, 204, 212, 217, 231, 232 a 244) „nezapomněl“ zmínit o svých fotografických úspěších. Jistě by stačil již přehled uvedený v medailonku na str. 251.

Z fotografického hlediska si publikaci skutečně hodnotit netroufám (to určitě udělají zasvěcenější). Fotografové zcela jistě ocení u všech snímků doplněné technické detaily. Dozvěděl jsem se pro mne nový termín bokeh – tedy pozadí snímku. Z hlediska ornitologické knihy nabízí to, co T. Grim v úvodu zdůraznil – neuvěřitelnou rozmanitost zástupců ptačí říše. A to na mnoha skvostných fotografiích z celého světa, opravdu jde o záběry ze všech kontinentů! Osobně bych možná snížil počet zařazených snímků z prostředí měst (ty se koneckonců jistě objeví i v avizované autorově knize o ptácích měst). Přes uvedené výhrady mohu ale s klidným svědomím knihu doporučit jak ornitologům, tak i jen prostým zájemcům o přírodu. Určitě potěší, zaujme a dozvedí se spousta nových a často překvapivých informací. A naprosto souhlasím s konstatováním fotografa Petra Rambouska na zadní straně obálky: „Budete toužit vědět, co je na každé další stránce“.

**Kazda, Brno 2024, 256 str.
Doporučená cena 1 249 Kč**